

Udruženje
RODITELJ

IZVEŠTAJ O REALIZOVANOM ISTRAŽIVANJU

Predmet istraživanja:
MALOLETNICI I ELEKTRONSKE CIGARETE U SRBIJI
(informisanost, dostupnost i nabavka elektronskih cigareta kod maloletnika)

UDRUŽENJE „RODITELJ“
Beograd, septembar 2022.

MALOLETNICI I ELEKTRONSKE CIGARETE U SRBIJI

OSNOVNI NALAZI (SKRAĆENO)

- Elektronske cigarete olako dostupne maloletnicima u maloprodaji
- Slaba kontrola starosti na prodajnim mestima prilikom kupovine elektronskih cigareta
- Opšti nedostatak informacija kod roditelja o elektronskim cigaretama, većina misli da je prodaja elektronskih cigareta maloletnicima dozvoljena
- Škola je vrlo važan faktor u pružanju ispravnih informacija i deci i roditeljima o ovoj temi
- Traži se strožija kontrola uvoza, proizvodnje i prodaje elektronskih cigareta
- Unaprediti regulativu

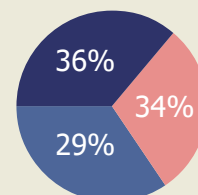
UVOD

Poslednjih meseci, kao aktuelna tema izdvojio se trend upotrebe elektronskih cigareta kod starijih maloletnika. Roditelji nemaju dovoljno informacija o ovoj temi, ali je primetna upotreba ovih „uređaja“ kod starije maloletne publike. To je bio razlog zbog kojeg je Udruženje Roditelj odlučilo da sprovede sveobuhvatno istraživanje o upotrebi elektronskih cigareta (ili u žargonu „vape“ i puf), kako bi se istražila njihova dostupnost starijim tinejdžerima (13 do 17 godina), odnosno na koje načine deca imaju pristup ovim uređajima, kao i njihovim navikama.

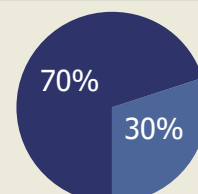
Dostupnost elektronskih cigareta maloletnicima

Najveći broj ispitanika saglasan je da su elektronske cigarete lako dostupne, da mogu da ih nabave u lokalnim marketima i kioscima i da apsolutno nije neophodno biti punoletan za kupovinu ovih proizvoda, jer je njihovo iskustvo pokazalo da ih niko ne pita koliko imaju godina prilikom kupovine. Neki od njih su napomenuli da ih za godine pitaju samo u pojedinim radnjama.

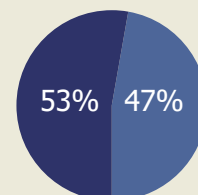
Većina roditelja misli da prodaja ovih proizvoda nije zabranjena maloletnicima (36%), dok 29% misli suprotno. Čak 34% roditelja se izjasnilo da ne zna da li je zabranjena ili ne.

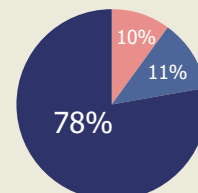
Većina roditelja zna da maloletnici lako mogu da kupe ove proizvode (70%), dok preostalih 30% nema saznanje o tome.

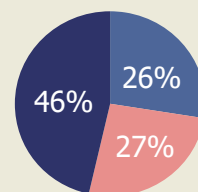
Više od polovine (53%) roditelja smatra da zna gde se ovi proizvodi mogu kupiti, pa navode tržne centre, trafike (kioske) i specijalizovane prodavnice, dok 47% nema ideju o tome.

Čak 78% roditelja tvrdi da dete ne koristi elektronske cigarete, 11% njih je odgovorilo da njihova deca koriste ove proizvode, a 10% roditelja nema saznanje o tome.

Prijatelji dece koriste „vejpove“ i „pafove“ u 46% slučajeva, dok 26% roditelja tvrdi da ih ne koriste ni prijatelji dece, a 27% njih nema saznanje o tome.

Što se tiče načina dostupnosti ovih proizvoda, svi ispitanici koji koriste „vape“ su odgovorili da proizvod kupuju sami, i to u prodavnici, na trafici ili tržnom centru. U vezi sa tim, većina ispitanika se izjasnila da su elektronske cigarete lako dostupne i da do istih lako dolaze - **83,3% njih tvrdi da ih prilikom kupovine ne pitaju koliko imaju godina**, a samo 16,7% kaže da se ovi proizvodi ne prodaju maloletnim licima.

Anketa je pokazala da najveći broj tinejdžera koji konzumiraju „vape“, to kupuje posle škole, a značajno manji procenat odgovora glasi „na odmoru“ i „vikendom, u slobodno vreme“.

Najveći broj ispitanih tinejdžera „vape“ koristi svakodnevno, a nešto manje „nekoliko puta nedeljno“.

Informisanost

Deo roditelja koji je upoznat sa elektronskim cigaretama ili konzumira neke od njih, izjasnio se da **nema dovoljno informacija o jednokratnim elektronskim cigaretama**. Takođe, nepoznanica im je da li je reč o proizvodu sa nikotinom ili bez njega, a nisu čak ni sigurni da bi ih prepoznali kada bi ih našli kod dece, te ne prepoznaju ni dostupnost na prodajnim mestima kao važno pitanje. To ukazuje da **roditelji nemaju svest o tome koliko su ovi proizvodi uopšte lako dostupni tinejdžerima**.

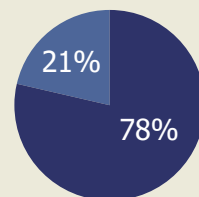
Najveći broj roditelja sve informacije o ovim proizvodima dobija od dece. Većina roditelja nije sigurna da li se pomenuti proizvodi prodaju samo u specijalizovanim prodavnicama ili u prodavnicama široke potrošnje. Roditelji koji već imaju neku informaciju o elektronskim cigaretama, a dobili su je od dece, imaju i informaciju gde se može kupiti. Kada imaju informaciju i obrate pažnju, onda zapažaju koliko je rasprostranjena prodaja i samim tim, lako dostupna deci. Saznanje da je ovaj proizvod lako dostupan i da ga deca mogu kupiti samostalno, bez obzira na to što su maloletna, kod roditelja izaziva strah i negativna osećanja.

Kada su u pitanju mladi, bez obzira da li konzumiraju ili ne bilo koju vrstu elektronskih cigareta (ili kako ih žargonski zovu vejp ili paf), veoma su upoznati sa svim njenim karakteristikama, kao i koje vrste postoje i na koji način se one konzumiraju.

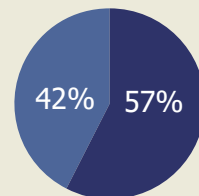
Informacije koje su im dostupne ulivaju poverenje mladima, koji su uvereni da znaju sve o elektronskim cigaretama. Mladi ispitanici su saglasni u tome da su elektronske cigarete popularne među njima i njihovim okruženjem. Elektronske cigarete se zajedno sa običnim cigaretama svakodnevno koriste gotovo u svakom društvu. Prema mišljenju ispitanika, ove uređaje atraktivnim čine dizajn, dostupnost, lakoća rukovanja i što mogu da se koriste na mestima gde je pušenje zabranjeno, pa čak i u školi ili na času.

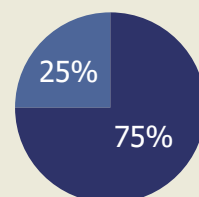
Anketa je pokazala da je 78% roditelja upoznato sa proizvodom, dok je 21% roditelja čulo za ovaj pojam, ali ne znaju na šta se odnosi.

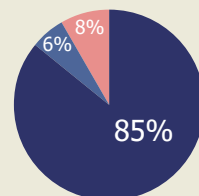
Kada je reč o dostupnosti ovog proizvoda na tržištu, 57% roditelja tvrdi da imaju dovoljno informacija, dok 42% njih kaže da nema dovoljno informacija o dostupnosti proizvoda.

Takođe, većina roditelja (75%) zna gde se nabavljaju, dok 25% roditelja nema saznanja gde mogu da se nabave elektronske cigarete („vape“).

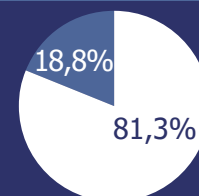

„Da li imate saznanje da elektronske cigarete koriste i maloletne osobe“, 85% roditelja zna, a 6% roditelja nema saznanja o tome. Čak 8% roditelja uopšte ne razmišlja o toj temi.

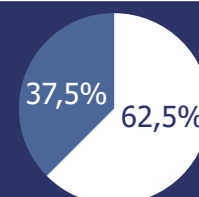

Šta je vape?

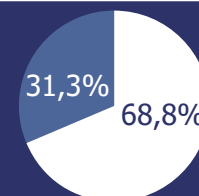
Čak 81,3% ispitanika ankete zna šta je „vape“, dok 18,8% njih je čulo, ali ne zna šta je.

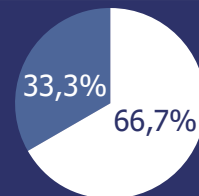
Veći deo ispitanika, njih 62,5% se izjasnilo da ne koristi elektronske cigarete, dok su 37,5 % konzumenti istih.

Među vršnjacima ispitanika, 68,8% njih ima drugare koji koriste elektronske cigarete, dok 31,3% dece nema drugare koji ih koriste.

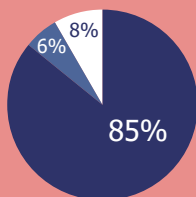
Većina dece koja koriste elektronske cigarete, kao razlog konzumacije navodi moderan dizajn i trend među vršnjacima (66,7%), dok zbog društva elektronske cigarete konzumira čak 33,3% ispitanika.

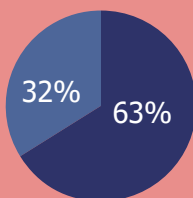
Komunikacija

Najveći deo ispitanih roditelja potvrdio je da razgovara sa decom kada je u pitanju cigareta ili bilo koji drugi proizvod ovog tipa. Mali broj razgovara baš o elektronskoj cigareti zato jer i sami nemaju dovoljno informacija i znanja, a i sa druge strane vrlo često roditelji ovo smatraju teškom temom pa nisu sigurni da li pravilno postupaju jer su im umešane emocije i strah.

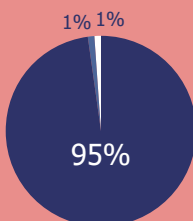
„Da li imate saznanje da elektronske cigarete koriste i maloletne osobe”, 85% roditelja zna, a 6% roditelja nema saznanja o tome. Čak 8% roditelja uopšte ne razmišlja o toj temi.

Čak 63% roditelja je razgovaralo sa decom o tome, dok 32% njih nije.

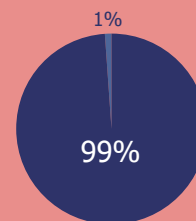

Stoga 95% roditelja smatra da bi trebalo više da se razgovara o ovome, a 1% njih smatra da za time nema potrebe, dok 1% smatra da tema elektronskih cigareta uopšte nije važna.

Ono u čemu su gotovo svi ispitanici bili saglasni (99% njih) jeste da bi prodaja ovih proizvoda morala biti zabranjena maloletnicima.

Jedan posto roditelja nema stav o tome.

Edukacija

Ispitanici nisu sigurni u kojoj meri bi škola bila zainteresovana za teme koje izlaze iz korpusa nastavnih, a takođe nisu sigurni ni da bi većina roditelja bila zainteresovana za temu poput one koja je predmet istraživanja.

Ono u čemu su saglasni i u šta su ispitanici sigurni, jeste činjenica da je **škola vrlo važan faktor u pružanju ispravnih informacija i deci i roditeljima**, kao i da bi razgovori sa stručnjacima ili vršnjačkim savetnicima uspostavili neophodan balans u odnosu roditelj-škola-dete.

Zakonska regulativa

Na temu poznavanja predmetne zakonske regulative, svi ispitanici su jednoglasni u tome da **zakonska regulativa mora postojati i za alternativne proizvode poput elektronskih cigareta**, koji podsećaju na cigarete, i koji bez obzira što nemaju klasičan dim, ali sadrže nikotin, izazivaju zavisnost, te da bi **trebalo da budu zabranjeni u slobodnoj prodaji za maloletna lica**, kao i da postoji **stroga kontrola kod uvoza i proizvodnje ovakvih proizvoda**.

Takođe su saglasni i u tome da bi trebalo da postoji više inspeksijskih nadzora koji bi kontrolisali ili reagovali po prijavi. Smatraju ako postoji zakonski okvir da tada može i da se prijavi prodaja takvih proizvoda maloletnim licima.

Kada je reč o uključivanju škole u ovu temu, većina ispitanika smatra da sami znaju mnogo bolje od nastavnika. Edukaciju u školama okarakterisali su kao „dosadnu“, pa nisu ubeđeni da bi saznali nešto novo ili korisno ako bi imali priliku za to. Osnovni izvor informacija ovoj grupi mladih je internet, a veliki uticaj ima i takozvani „marketing od usta do usta“ u krugu vršnjaka.

PREPORUKE I NAREDNI KORACI

Iz svega navedenog, proizilazi da je:

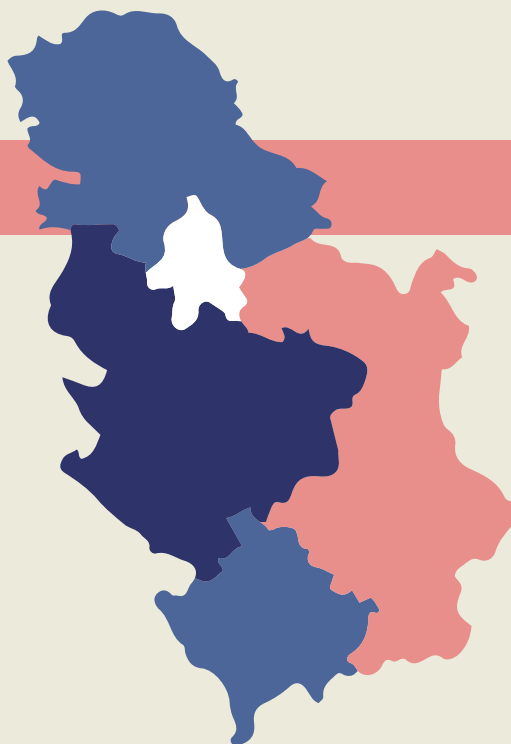
1. Stepen informisanosti kod roditelja nedovoljan, da bi mogli adekvatno da reaguju, deluju i komuniciraju u odnosu na decu i upotrebu ovih proizvoda;
2. Stepen informisanosti kod dece je viši, ali je izvor informisanja neformalan (internet, vršnjaci) i nekontrolisan od strane stručnih lica i samim tim neadekvatan;
3. Proizvodi koji su namenjeni punoletnim licima, nekontrolisano i u velikoj meri su dostupni i maloletnim licima

S obzirom na sve gore navedeno, proizilazi da je laka dostupnost i nedovoljna informisanost, imala direktan uticaj na porast konzumacije ovih proizvoda, kada je reč o maloletnicima. Takođe, važno je **i unapređenje regulative imajući u vidu činjenicu da je postojeći zakonski okvir za uvoz i promet elektronskih cigareta nedovoljno precizan, a u nekim slučajevima i nedefinisan.**

Imajući u vidu sve navedeno, Udruženje „Roditelj“ smatra da bi u narednom periodu trebalo sprovesti niz aktivnosti koje će biti, pre svega, usmerene na podizanje svesti o ovom problemu, kao i na podizanje stepena formalne i adekvatne informisanosti. Ovde se pre svega misli na to da se u rešavanje ovog pitanja moraju uključiti relevantne institucije, predstavnici školskog sistema, zdravstveni radnici, vršnjački edukatori i slično, uz saradnju proizvođača, uvoznika i prodavaca i njihovu dodatnu edukaciju o obavezama prilikom prodaje ovakvih proizvoda.

Uvodeći ovu temu u škole, verujemo da bi se značajno doprinelo kvalitetnijoj edukaciji dece. Takođe, uvodeći ovu temu u javni prostor, medijski, uticalo bi se pozitivno na stepen i kvalitet informisanosti, roditelja, budućih roditelja, ali i trgovaca i opšte javnosti.

Na kraju, poseban segment komunikacije i saradnje treba da bude usmeren na trgovinske lance i maloprodajne trgovce, kao i državne institucije, odnosno nadležna ministarstva Vlade Republike Srbije (Ministarstvo trgovine, Ministarstvo finansija, Ministarstvo prosvete) koji su nosioci adekvatnih postojećih i budućih pravnih rešenja, kako u kreiranju tako i u sprovođenju.

METODOLOŠKE NAPOMENE

Istraživanje je obuhvatilo šest fokus grupa i sveobuhvatni online upitnik, a sprovedeno je u periodu od 5. do 20. septembra. Ispitanici su bili sa više opština sa teritorije Beograda, kao i sa teritorije Vojvodine, Šumadije, Zapadne i Istočne Srbije.

Ovo istraživanje je imalo za cilj da se istraži realna situacija i uoče svi elementi ove teme, kao i da se adresiraju osnovni problemi kada su električne cigarete u pitanju, a to je izrazito laka dostupnost ovih uređaja maloletnicima u navedenim godinama života.

Anketa za roditelje:

85,2% ženskog pola, dok 14,8% čini muški pol.

Roditelji su starosti između 36 i 52 godine, a najveći procenat njih ima između 42 i 45 godina (13% od ukupnog broja roditelja).

Najveći procenat ispitanih roditelja je iz Beograda (85%), zatim iz Vojvodine (5%), slede Šumadija i zapadna Srbija (5%) i tek 1% iz Južne i Istočne Srbije.

Najveći procenat roditelja ima porodice sa dvoje dece (65,6%), 18% njih troje, 14% porodica ima jedno dete, a 1% četvoro dece.

Najveći procenat roditelja koji je popunilo upitnik ima decu uzrasta od 13 godina (39%) i 14 godina (34%); dok 11% njih ima dete uzrasta od 15 godina, a 14% ima šesnaestogodišnjake i 13% njih najstarije maloletnike od 17 godina.

Anketa za decu:

Najveći broj ispitanika su stariji maloletnici uzrasta 16 i 17 godina. Prema mestu stanovanja najveći procenat njih je iz Beograda (njih 20 - 62,5%), a zatim slede Vojvodina (njih 10 - 31,3%) i dvoje (6,3%) iz Južne i Istočne Srbije.

Udruženje
RODITELJ